TEISINGUMO TEISMO (pirmoji kolegija) SPRENDIMAS

2025 m. rugsėjo 11 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Socialinė politika – Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencija – 2, 5 ir 7 straipsniai – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 21, 24 ir 26 straipsniai – Direktyva 2000/78/EB – Vienodas požiūris užimtumo ir profesinėje srityje – 1 straipsnis – 2 straipsnio 1 dalis ir 2 dalies b punktas – Draudimas diskriminuoti dėl negalios – Netiesioginė diskriminacija – Skirtingas požiūris į darbuotoją, kuris nėra neįgalus, bet rūpinasi savo neįgaliu vaiku – 5 straipsnis – Darbdavio pareiga sudaryti tinkamas sąlygas“

Byloje C-38/24 (*Bervidi*)[i]

dėl *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis Teismas, Italija) 2024 m. sausio 17 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2024 m. sausio 19 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

G.L.

prieš

AB SpA

TEISINGUMO TEISMAS (pirmoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas F. Biltgen, Teisingumo Teismo pirmininko pavaduotojas T. von Danwitz (pranešėjas), teisėjai A. Kumin, I. Ziemele ir S. Gervasoni,

generalinis advokatas A. Rantos,

kancleris A. Calot Escobar,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– G.L., atstovaujamos *avvocati* F. Andretta ir M. Parpaglioni,

– *AB SpA*, atstovaujamos *avvocata* D. La Rosa,

– Italijos vyriausybės, atstovaujamos G. Palmieri, padedamos *avvocato dello Stato* L. Fiandaca,

* Proceso kalba: italų.

[i] Šios bylos pavadinimas išgalvotas. Jis neatitinka jokios bylos šalies tikrojo vardo, pavardės ar pavadinimo.

– Graikijos vyriausybės, atstovaujamos V. Baroutas ir M. Tassopoulou,

– Europos Komisijos, atstovaujamos D. Recchia ir E. Schmidt,

susipažinęs su 2025 m. kovo 13 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (OL L 303, 2000, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 79), siejamos su 2006 m. gruodžio 13 d. Niujorke sudaryta Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencija, Europos bendrijos vardu patvirtinta 2009 m. lapkričio 26 d. Tarybos sprendimu 2010/48/EB (OL L 23, 2010, p. 35, toliau – JT konvencija), išaiškinimo.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant G.L. ir *AB SpA* ginčą dėl šios bendrovės atsisakymo pritaikyti G.L. darbo sąlygas taip, kad ji galėtų prižiūrėti neįgalų sūnų.

Teisinis pagrindas

Tarptautinė teisė

3 JT konvencijos preambulės x punkte numatyta:

„įsitikinusios, kad šeima yra prigimtinis ir pagrindinis visuomenės vienetas ir ji turi teisę būti ginama visuomenės ir valstybės, taip pat kad asmenims su negalia ir jų šeimos nariams turėtų būti užtikrinta būtina apsauga ir pagalba tam, kad šeimos galėtų prisidėti prie to, kad asmenys su negalia visapusiškai ir lygiateisiškai naudotųsi teisėmis“.

4 Šios konvencijos 1 straipsnyje „Tikslas“ nurodyta:

„Šios Konvencijos tikslas – skatinti, apsaugoti ir užtikrinti visų asmenų su negalia visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat skatinti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui.

Prie asmenų su negalia priskiriami asmenys, turintys ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie sąveikaudami su įvairiomis kliūtimis gali trukdyti šiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis.“

5 Minėtos konvencijos 2 straipsnio „Apibrėžtys“ trečioje ir ketvirtoje pastraipose nustatyta:

„Šioje Konvencijoje:

<...>

„diskriminacija dėl negalios“ – bet koks išskyrimas, atskyrimas ar apribojimas dėl negalios, kuriais siekiama pabloginti ar paneigti arba dėl kurių pabloginamas ar paneigiamas visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pripažinimas, įgyvendinimas ar naudojimasis jomis lygiai su kitais asmenimis politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar bet kurioje kitoje srityje. Ji apima visų formų diskriminaciją, įskaitant atsisakymą tinkamai pritaikyti sąlygas;

„tinkamas sąlygų pritaikymas“ – būtini ir tinkami pakeitimai ir pritaikymas, dėl kurių nepatiriama neproporcinga ar nepagrįsta našta ir kurių reikia konkrečiu atveju siekiant užtikrinti asmenims su negalia galimybę naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis lygiai su kitais asmenimis ar galimybę įgyvendinti šias teises ir laisves.“

6 JT konvencijos 5 straipsnyje „Lygybė ir nediskriminavimas“ numatyta:

„1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta, kad prieš įstatymą ir pagal įstatymą visi asmenys yra lygūs, taip pat turi teisę į vienodą apsaugą ir teisę vienodai naudotis įstatymo teikiamomis galimybėmis be jokios diskriminacijos.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, draudžia bet kokią diskriminaciją dėl negalios ir garantuoja asmenims su negalia vienodą ir veiksmingą teisinę apsaugą nuo diskriminacijos dėl bet kokios priežasties.

3. Siekdamos skatinti lygybę ir panaikinti diskriminaciją, valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi visų atitinkamų veiksmų, kad užtikrintų tinkamą sąlygų pritaikymą.

4. Konkrečios priemonės, kurių reikia faktinei asmenų su negalia lygybei paspartinti ar pasiekti, pagal šios Konvencijos nuostatas nelaikomos diskriminacija.“

7 Šios konvencijos 7 straipsnio „Vaikai su negalia“ 1 ir 2 dalyse nurodyta:

„1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi visų būtinų priemonių, kad užtikrintų vaikų su negalia visapusišką naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis lygiai su kitais vaikais.

2. Visuose veiksmuose, susijusiuose su vaikais su negalia, pirmiausia atsižvelgiama į geriausius vaiko interesus.“

8 Tos pačios konvencijos 34 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad įsteigiamas Asmenų su negalia teisių komitetas.

Sąjungos teisė

Direktyva 2000/43/EB

9 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyvos 2000/43/EB, įgyvendinančios vienodo požiūrio principą asmenims, nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės (OL L 180, 2000, p. 22; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 20 sk., 1 t., p. 23), 1 straipsnyje nurodyta:

„Šios direktyvos tikslas – sukurti kovos su diskriminacija dėl rasės ar etninės priklausomybės sistemą siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą.“

10 Šios direktyvos 2 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„1. Šioje direktyvoje vienodo požiūrio principas reiškia, kad nėra jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos dėl rasės ar etninės priklausomybės.

2. Šio straipsnio 1 dalyje:

a) tiesioginė diskriminacija yra tada, kai vienam asmeniui taikomos prastesnės sąlygos, nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo būti [ar būtų] taikomos kitam asmeniui dėl rasės ar etninės priklausomybės;

b) netiesioginė diskriminacija yra tada, kai dėl akivaizdžiai neutralių sąlygų, kriterijų ar praktikos tam tikros rasės ar etninės priklausomybės asmenys gali patekti tam tikru atžvilgiu į prastesnę padėtį nei kiti asmenys, nebent tas sąlygas, kriterijus ar praktiką objektyviai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama atitinkamomis [tinkamomis] ir būtinomis priemonėmis.“

Direktyva 2000/78

11 Direktyvos 2000/78 6, 12, 20, 21 ir 37 konstatuojamosiose dalyse numatyta:

„(6) [1989 m. gruodžio 9 d. Strasbūre vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime priimtoje] Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijoje pripažįstama kovos prieš bet kokią diskriminacijos formą reikšmė, įskaitant poreikį imtis reikiamų priemonių socialinei ir ekonominei pagyvenusių ir neįgalių žmonių integracijai.

<...>

(12) dėl to visoje [Europos] bendrijoje šioje direktyvoje aptariamose srityse turėtų būti draudžiama bet kokia tiesioginė ar netiesioginė diskriminacija dėl religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos. <...>

<...>

(20) turėtų būti imtasi reikiamų [tinkamų] priemonių, t. y., veiksmingų ir praktinių priemonių, skirtų darbo vietai neįgaliesiems paruošti, pavyzdžiui, pritaikyti patalpas ir įrengimus, nustatyti darbo laiko modelius, paskirstyti užduotis, organizuoti mokymą arba aprūpinti integracijos ištekliais.

(21) norint nustatyti, ar dėl minėtų priemonių bus netinkamai pasiskirstyta pareigomis [priemonių teks neproporcinga našta], reikėtų ypač atsižvelgti į finansinius ir kitus susijusius kaštus, į organizacijos arba įmonės dydį ir finansinius išteklius bei į galimybę gauti valstybės finansavimą ar kitos rūšies pagalbą.

<...>

(37) pagal EB sutarties 5 straipsnyje išdėstytą subsidiarumo principą valstybės narės negali iki galo pasiekti šios direktyvos tikslo – sudaryti Bendrijoje vienodas galimybes užimtumo ir profesinėje srityje, todėl dėl pasiūlytų veiksmų masto bei reikšmės jį geriau gali pasiekti Bendrija. <...>“

12 Pagal šios direktyvos 1 straipsnį „jos tikslas – nustatyti kovos su diskriminacija dėl religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos užimtumo ir profesinėje srityje bendrus pagrindus siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą“.

13 Minėtos direktyvos 2 straipsnio „Diskriminacijos sąvoka“ 1 ir 2 dalyse nurodyta:

„1. Šioje direktyvoje „vienodo požiūrio principas“ reiškia, kad dėl kurios nors iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių nėra jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos.

2. Šio straipsnio 1 dalyje:

a) tiesioginė diskriminacija yra akivaizdi tada, kai dėl bet kurios iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių su vienu asmeniu elgiamasi mažiau palankiai nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo būti [ar būtų] elgiamasi su kitu asmeniu;

b) netiesioginė diskriminacija yra akivaizdi tada, kai dėl akivaizdžiai neutralių sąlygų, kriterijų ar taikomos praktikos tam tikrą religiją ar įsitikinimus išpažįstantys, tam tikrą negalią turintys, tam tikro amžiaus ar tam tikros seksualinės orientacijos asmenys gali patekti tam tikru atžvilgiu į prastesnę padėtį nei kiti asmenys, nebent:
   i) tas sąlygas, kriterijus ar taikomą praktiką objektyviai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama atitinkamomis [tinkamomis] ir būtinomis priemonėmis arba
   ii) tam tikrą negalią turinčių asmenų atžvilgiu darbdavys, asmuo arba organizacija, kuriems yra taikoma ši direktyva, pagal nacionalin[ės] teisės aktus yra įpareigoti imtis atitinkamų [tinkamų] priemonių, atitinkančių 5 straipsnyje išdėstytus principus, kad būtų pašalinti dėl tokių sąlygų, taikomų kriterijų ar praktikos susidarę nepatogumai [susiklosčiusi nepalanki padėtis].“

14 Tos pačios direktyvos 3 straipsnio „Taikymo sritis“ 1 dalies a ir c punktuose įtvirtinta:

„Neviršijant Bendrijai suteiktų įgaliojimų, ši direktyva taikoma visiems asmenims tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje, įskaitant valstybines įstaigas:

a) įsidarbinant <...>;

<...>

c) įdarbinimui ir darbo sąlygoms <...>“

15 Direktyvos 2000/78 5 straipsnyje „Neįgaliesiems tinkamos patalpos [Tinkamų sąlygų sudarymas neįgaliesiems]“ numatyta:

„Siekiant garantuoti, kad neįgaliųjų atžvilgiu būtų laikomasi vienodo požiūrio principo, jiems įrengiamos tinkamos patalpos [sudaromos tinkamos sąlygos]. Tai reiškia, kad prireikus konkrečiu atveju darbdaviai imasi tinkamų priemonių, kad neįgaliajam būtų sudarytos sąlygos gauti darbą, dirbti, kilti tarnyboje arba mokytis, nebent dėl tokių priemonių būtų neproporcingai apsunkinamos darbdavio pareigos [priemonių darbdaviui tektų neproporcinga našta]. Pareigos nėra neproporcingai apsunkinamos [Neproporcinga našta neatsiranda], jei jam pakankamai atlyginama konkrečios valstybės narės neįgalumo politikos srityje numatytomis priemonėmis.“

Italijos teisė

16 Pagrindinėje byloje taikytinos redakcijos 2003 m. liepos 9 d. *Decreto legislativo n. 216 – Attuazione della direttiva 2000/78 per la parità di trattamento in materia di occupazione e di condizioni di lavoro* (Įstatyminis dekretas Nr. 216, kuriuo į nacionalinę teisę perkeliama Direktyva 2000/78 dėl vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje) (GURI Nr. 187, 2003 m. rugpjūčio 13 d.) 2 straipsnio 1 dalyje nurodyta:

„Šiame dekrete <...> vienodo požiūrio principas reiškia, kad nėra jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos dėl religijos, asmeninių įsitikinimų, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos. Pagal šį principą neturi būti jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, kaip apibrėžta toliau:

a) tiesioginė diskriminacija yra tuomet, kai dėl religijos, asmeninių įsitikinimų, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos su asmeniu elgiamasi mažiau palankiai, nei panašioje situacijoje yra, buvo ar būtų elgiamasi su kitu asmeniu;

b) netiesioginė diskriminacija atsiranda tuomet, kai dėl nuostatos, kriterijaus, praktikos, akto, susitarimo ar elgesio, kuris atrodo neutralus, tam tikros religijos ar įsitikinimų asmenys, asmenys su negalia, tam tikro amžiaus ar tam tikros seksualinės orientacijos asmenys gali atsidurti tam tikroje nepalankioje padėtyje, palyginti su kitais asmenimis.“

17 Šio įstatyminio dekreto 3 straipsnio 3bis dalis suformuluota taip:

„Siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi vienodo požiūrio į asmenis su negalia principo, viešojo ir privačiojo sektorių darbdaviai privalo sudaryti tinkamas sąlygas, kaip apibrėžta [JT] konvencijoje, ratifikuotoje 2009 m. kovo 3 d. Įstatymu Nr. 18, kad darbo vietoje asmenims su negalia būtų užtikrintos vienodos su kitais darbuotojais sąlygos. Viešojo sektoriaus darbdaviai turi užtikrinti, kad ši dalis būtų įgyvendinama be jokios naujos ar didesnės naštos viešiesiems finansams ir naudojant žmogiškuosius, finansinius ir materialinius išteklius, prieinamus pagal galiojančius teisės aktus.“

18 2006 m. balandžio 11 d. *Decreto legislativo n. 198 – Codice delle pari opportunità tra uomo e donna, a norma dell'articolo 6 della legge 28 novembre 2005, n. 246* (Įstatyminis dekretas Nr. 198 dėl Lygių galimybių tarp vyrų ir moterų kodekso, priimto pagal 2005 m. lapkričio 28 d. Įstatymo Nr. 246 6 straipsnį) (GURI Nr. 125, 2006 m. gegužės 31 d., paprastasis priedas Nr. 133) 25 straipsnio 2bis dalyje, įsigaliojusioje po to, kai susiklostė pagrindinės bylos aplinkybės, numatyta:

„Šioje antraštinėje dalyje apibrėžta diskriminacija yra bet koks vertinimas arba darbo sąlygų pritaikymo ar darbo laiko organizavimo pakeitimas, dėl kurio darbuotojas dėl lyties, amžiaus, asmeninės ar šeiminės priežiūros poreikių, nėštumo, motinystės ar tėvystės, įskaitant įvaikinimą, arba dėl su tuo susijusių teisių turėjimo ir naudojimosi jomis atsiduria arba gali atsidurti bent vienoje iš šių situacijų: a) jo padėtis tampa nepalanki, palyginti su visais kitais darbuotojais; b) apribojamos jo galimybės dalyvauti įmonės gyvenime ar priimant sprendimus; c) apribojamos jo galimybės pasinaudoti pareigų paaukštinimo ir kilimo karjeros laiptais mechanizmais.“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

19 G.L. dirbo Italijoje įsteigtoje bendrovėje AB „stoties operatore“. Ji buvo atsakinga už metro stoties priežiūrą ir kontrolę.

20 G.L. kelis kartus prašė bendrovės AB paskirti ją nuolatiniam darbui į darbo vietą, kur būtų nustatytos darbo valandos, galbūt reikalaujančią žemesnės kvalifikacijos, kad ji galėtų prižiūrėti savo nepilnametį sūnų, kuris turi sunkią negalią ir yra visiškai neįgalus, gyvena su ja ir nustatytu laiku popiet turi dalyvauti priežiūros programoje.

21 Bendrovė AB šių prašymų netenkino, tačiau laikinai taikė G.L. tam tikrus darbo sąlygų pakeitimus, t. y. paskyrė į nuolatinę darbo vietą ir nustatė preferencinę darbo laiko tvarką, palyginti su kitais stoties operatoriais, kuriems taikomas pakaitinis ir pamaininis darbo grafikas.

22 2019 m. kovo 5 d. G.L. kreipėsi į *Tribunale di Roma* (Romos teismas, Italija) su ieškinių bendrovei AB, prašydama pripažinti, kad jos darbdavio atsisakymas patenkinti jos prašymą dėl nuolatinio darbo sąlygų pakeitimo buvo diskriminacinis.

23 Ieškinyje G.L. prašė įpareigoti šią bendrovę paskirti ją nuolatiniam darbui į darbo vietą, kur būtų nustatytos rytinės darbo valandos (nuo 8.30 val. iki 15.00 val.), taip pat parengti planą dėl diskriminacijos jos atžvilgiu panaikinimo ir atlyginti patirtą žalą.

24 *Tribunale di Roma* (Romos teismas) atmetė G.L. ieškinį, tada ji šį sprendimą apskundė *Corte d'appello di Roma* (Romos apeliacinis teismas, Italija). Pastarasis teismas taip pat atmetė apeliacinį skundą iš esmės, nusprendęs, kad tariamai diskriminacinis elgesys nebuvo įrodytas ir kad bendrovė AB bet kuriuo atveju sudarė „tinkamas sąlygas“, siekdama atsižvelgti į suvaržymus, su kuriais susiduria G.L., net jei tai buvo laikinosios priemonės.

25 G.L. pateikė kasacinį skundą *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis Teismas, Italija), prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui.

26 2022 m. spalio mėn. bendrovė AB atleido G.L. iš darbo.

27 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad pagrindinėje byloje kyla klausimas, ar darbuotojas, prižiūrintis savo nepilnametį neįgalų vaiką, turi teisę teisme remtis apsauga nuo netiesioginės diskriminacijos dėl negalios, kuri taikoma pačiam asmeniui su negalia, atsižvelgiant į principus, nustatytus 2008 m. liepos 17 d. Sprendime *Coleman* (C-303/06, EU:C:2008:415).

28 Ji primena, kad tame sprendime Teisingumo Teismas nusprendė, jog šioje direktyvoje numatytos apsaugos nuo tiesioginės diskriminacijos dėl negalios *ratione personae* taikymo sritis apima ir darbuotoją, kuris pats nėra neįgalus, tačiau prižiūri neįgalų vaiką, kuriam jis teikia būtiną priežiūrą, reikalingą dėl jo būklės.

29 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad G.L. turi būti laikoma „šeimos narį prižiūrinčiu asmeniu“, kaip jis suprantamas pagal nacionalinę teisę, ir dėl to gali naudotis Italijos teisėje numatytomis mokesčių ir socialinėmis lengvatomis, kaip antai teise, kiek įmanoma, pasirinkti darbo vietą arčiausiai savo gyvenamosios vietos. Vis dėlto tuo metu, kai klostėsi pagrindinės bylos faktinės aplinkybės, jokia Italijos teisės nuostata nesuteikė apsaugos nuo diskriminacijos darbo vietoje dėl priežiūros, kurią toks asmuo turi teikti savo neįgaliam vaikui.

30 Jis patikslina, kad būtent dėl šios priežasties pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė manydamas, kad G.L. neturėjo teisės pareikšti ieškinio, kad užginčytų diskriminaciją, nuo kurios, kaip ji teigia, nukentėjo. Apeliacinį skundą nagrinėjęs teismas, remdamasis principais,

išplaukiančiais iš 2008 m. liepos 17 d. Sprendimo *Coleman* (C-303/06, EU:C:2008:415), nusprendė, kad šeimos narį prižiūrintis asmuo, kaip antai G.L., turėjo teisę remtis nacionalinėmis nuostatomis, ginančiomis asmenis su negalia nuo diskriminacijos darbe.

31 Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad iš šio sprendimo nėra aišku, ar jame nustatyti principai gali būti taikomi situacijai, kai netiesiogiai diskriminuojamas darbuotojas, laikomas „šeimos narį prižiūrinčiu asmeniu“, kaip jis suprantamas pagal nacionalinę teisę.

32 Šiomis aplinkybėmis *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis Teismas) sustabdė bylos nagrinėjimą ir pateikė Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar Sąjungos teisė, prireikus taip pat remiantis [JT konvencija], turi būti aiškinama taip, kad sunkią negalią turintį nepilnametį šeimos narį prižiūrintis asmuo, kuris teigia patyręs netiesioginę diskriminaciją darbe dėl tokios priežiūros, turi teisę remtis apsauga nuo diskriminacijos, kuri pagal [Direktyvą 2000/78] būtų suteikiama pačiam asmeniui su negalia, jei šis asmuo būtų darbuotojas?

2. Jeigu į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar Sąjungos teisė, prireikus taip pat remiantis [JT konvencija], turi būti aiškinama taip, kad minėto prižiūrinčiojo asmens darbdavys privalo sudaryti tinkamas sąlygas, kad užtikrintų, jog ir šis prižiūrintysis asmuo būtų vienodai vertinimas, palyginti su kitais darbuotojais, remdamasis tuo, kas [Direktyvos 2000/78] 5 straipsnyje numatyta dėl asmenų su negalia?

3. Jeigu į pirmąjį ir (arba) antrąjį klausimus būtų atsakyta teigiamai, ar Sąjungos teisė, prireikus taip pat remiantis [JT konvencija], turi būti aiškinama taip, kad prižiūrinčiuoju asmeniu pagal [Direktyvą 2000/78] turi būti laikomas bet kuris asmuo, priklausantis šeimos nariams, arba faktinis sugyventinis, kuris, nors ir neoficialiai, nemokamai, kiekybiniu požiūriu reikšmingai, išimtinai, nuolat ir ilgą laiką namų aplinkoje rūpinasi asmeniu, kuris dėl savo sunkios negalios negali savarankiškai atlikti kasdienio gyvenimo veiksmų, ir ar nagrinėjama prižiūrinčiojo asmens sąvokos apibrėžtis pagal Sąjungos teisę turi būti aiškinama kaip platesnė ar siauresnė nei nurodytoji?“

Dėl prašymo atnaujinti žodinę proceso dalį

33 2025 m. kovo 30 d. G.L. pateikė dokumentą, kuriuo, remdamasi Teisingumo Teismo procedūros reglamento 83 straipsniu, paprašė atnaujinti žodinę proceso dalį.

34 G.L. teigia, kad reikia išnagrinėti du papildomus klausimus, be tų, kuriuos pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ir kuriuos jis nurodė savo rašytinėse pastabose, nes jie nebuvo nagrinėti generalinio advokato išvadoje.

35 Šiuo klausimu iš suformuotos jurisprudencijos matyti, kad Teisingumo Teismas gali savo nuožiūra, generalinio advokato siūlymu arba šalies prašymu nutarti atnaujinti žodinę proceso dalį pagal savo Procedūros reglamento 83 straipsnį, jeigu mano, kad jam nepakanka informacijos arba kad byla turi būti nagrinėjama remiantis argumentu, dėl kurio šalys nepareiškė savo nuomonių (2011 m. rugsėjo 15 d. Sprendimo *Accor*, C-310/09, EU:C:2011:581, 19 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

36 Pagal suformuotą jurisprudenciją nereikia nagrinėti kitų klausimų, kuriuos Teisingumo Teismui pateikė šalys pagrindinėje byloje, išskyrus klausimus, dėl kurių nacionalinis teismas pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą (2015 m. rugsėjo 3 d. Sprendimo *A2A*, C-89/14, EU:C:2015:537, 44 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

37 Taigi, kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nesikreipė į Teisingumo Teismą dėl dviejų klausimų, kuriuos G.L. nurodo savo prašyme atnaujinti žodinę proceso dalį, tame prašyme pateikti argumentai, susiję su būtinybe išnagrinėti šiuos du klausimus, nėra šios žodinės proceso dalies atnaujinimo pagrindas pagal Procedūros reglamento 83 straipsnį.

38 Šiomis aplinkybėmis Teisingumo Teismas, išklausęs generalinį advokatą, mano, kad turi visą informaciją, būtiną atsakyti į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimus, ir kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nurodyti suinteresuotieji asmenys pateikė nuomonę dėl visų sprendimui nagrinėjamoje byloje priimti būtinų argumentų.

39 Taigi reikia atmesti prašymą atnaujinti žodinę proceso dalį.

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

40 Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar Direktyvą 2000/78, visų pirma jos 1 straipsnį, 2 straipsnio 1 dalį ir 2 dalies b punktą, siejamus su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 21, 24 ir 26 straipsniais ir JT konvencijos 2, 5 ir 7 straipsniais, reikia aiškinti taip, kad draudimas netiesiogiai diskriminuoti dėl negalios apima darbuotoją, kuris pats nėra neįgalus, bet kuris taip diskriminuojamas dėl to, kad rūpinasi savo neįgaliu vaiku, teikdamas jam pagrindinę dėl jo būklės reikalingą priežiūrą.

41 Pirmiausia reikia priminti, kad iš Direktyvos 2000/78 pavadinimo ir preambulės, taip pat iš jos turinio ir tikslo matyti, jog ja siekiama nustatyti bendruosius pagrindus, kad visiems asmenims būtų užtikrintas vienodas požiūris „užimtumo ir profesinėje srityje“, suteikiant veiksmingą apsaugą nuo diskriminacijos dėl bet kokių iš šios direktyvos 1 straipsnyje nurodytų priežasčių, įskaitant negalią (2021 m. spalio 21 d. Sprendimo *Komisija za zashtita ot diskriminatsia*, C-824/19, EU:C:2021:862, 35 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

42 Pagal Direktyvos 2000/78 3 straipsnio 1 dalies a ir c punktus, neviršijant Sąjungai suteiktų įgaliojimų, ši direktyva taikoma visiems asmenims tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje, įskaitant valstybines įstaigas, kiek tai susiję, be kita ko, su įsidarbinimo bei įdarbinimo ir darbo sąlygomis (2021 m. spalio 21 d. Sprendimo *Komisija za zashtita ot diskriminatsia*, C-824/19, EU:C:2021:862, 36 punktas).

43 Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad netiesioginė diskriminacija, kuria remiasi G.L., pasireiškė tuo, kad nebuvo pritaikytos jos darbo sąlygos, t. y. iš esmės jos darbo laikas, kuris priskirtinas prie Direktyvos 2000/78 3 straipsnio 1 dalies c punkte nurodytų įdarbinimo ir darbo sąlygų.

44 Taigi, tokia situacija, kokia susiklostė pagrindinėje byloje, gali patekti į šios direktyvos taikymo sritį.

45 Siekiant atsakyti į pirmąjį klausimą, reikia priminti, kad Direktyva 2000/78 jos taikymo srityje sukonkretinamas bendrasis nediskriminavimo principas, įtvirtintas Chartijos 21 straipsnyje, pagal kurį draudžiama bet kokia diskriminacija, be kita ko, dėl negalios (šiuo klausimu žr. 2021 m. spalio 21 d. Sprendimo *Komisija za zashtita ot diskriminatsia*, C-824/19, EU:C:2021:862, 32 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją). Kiek tai susiję su pagrindinėje byloje aptariama situacija, nagrinėjant šį pirmąjį klausimą taip pat reikia atsižvelgti į vaiko ir neįgaliųjų teises, įtvirtintas atitinkamai Chartijos 24 ir 26 straipsniuose.

46 Be to, Sąjunga patvirtino JT konvenciją, kurios nuostatos nuo šios konvencijos įsigaliojimo dienos yra Sąjungos teisės sistemos dalis. Tuo remiantis darytina išvada, kad šiomis nuostatomis, kaip ir Chartijos, galima remtis aiškinant Direktyvos 2000/78 nuostatas ir kad, kiek įmanoma, ši direktyva turi būti aiškinama taip, kad atitiktų šią konvenciją (šiuo klausimu žr. 2013 m. balandžio 11 d. Sprendimo *HK Danmark*, C-335/11 ir C-337/11, EU:C:2013:222, 30–32 punktus ir 2024 m. sausio 18 d. Sprendimo *Ca Na Negreta*, C-631/22, EU:C:2024:53, 41 punktą).

47 Kaip matyti iš šio sprendimo 27–31 punktų, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar Direktyva 2000/78, siejama su Chartijos 21, 24 ir 26 straipsniais ir JT konvencijos 2 ir 5 straipsniais, taip pat taikoma „netiesioginei diskriminacijai dėl sąsajos“, grindžiamai negalia, kurią patiria darbuotojas, kuris rūpinasi neįgaliu vaiku.

48 Šiuo klausimu reikia priminti, kad Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad tiesioginė diskriminacija „dėl sąsajos“, grindžiama negalia, yra draudžiama pagal Direktyvą 2000/78. Iš tiesų Direktyvos 2000/78 1 straipsnyje ir 2 straipsnio 1 dalyje ir 2 dalies a punkte numatytas tiesioginės diskriminacijos draudimas taikomas ne tik asmenims, kurie patys turi negalią. Kai darbdavys su darbuotoju, kuris nėra neįgalus, elgiasi mažiau palankiai nei su kitu darbuotoju, su kuriuo yra, buvo ar būtų elgiamasi panašioje situacijoje, ir įrodžius, kad mažiau palankus elgesys su šiuo darbuotoju grindžiamas jo vaiko, kuriam jis teikia pagrindinę dėl jo būklės reikalingą priežiūrą, negalia, toks elgesys prieštarauja 2 straipsnio 2 dalies a punkte įtvirtintam tiesioginės diskriminacijos draudimui (šiuo klausimu žr. 2008 m. liepos 17 d. Sprendimo *Coleman*, C-303/06, EU:C:2008:415, 56 punktą).

49 Todėl iš to, kad šioje direktyvoje yra nuostatų, skirtų konkrečiai atsižvelgti į neįgalių asmenų poreikius, negalima daryti išvados, kad joje įtvirtintą vienodo požiūrio principą reikia aiškinti siaurai, t. y. kaip draudžiantį tik tiesioginę diskriminaciją dėl negalios, taikomą tik neįgaliems asmenims. Be to, minėtos direktyvos šeštoje konstatuojamojoje dalyje, kurioje minima Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija, daroma nuoroda tiek į bendrą kovą su bet kokios formos diskriminacija, tiek į poreikį imtis reikiamų priemonių siekiant socialinės ir ekonominės neįgalių asmenų integracijos (šiuo klausimu žr. 2008 m. liepos 17 d. Sprendimo *Coleman*, C-303/06, EU:C:2008:415, 43 punktą).

50 Teisingumo Teismas taip pat nusprendė, kad Direktyva 2000/78 siekiamiems tikslams, t. y. nustatyti kovos su diskriminacija dėl vienos iš šios direktyvos 1 straipsnyje išvardytų priežasčių, kurioms priskiriama ir negalia, bendrus pagrindus užimtumo ir profesinėje srityje, taip pat jos 37 konstatuojamojoje dalyje nurodytam tikslui sudaryti vienodas galimybes užimtumo ir profesinėje srityje, kaip ir šios direktyvos veiksmingumui, būtų pakenkta, jeigu 2 straipsnio 2 dalies a punkte numatytas tiesioginės diskriminacijos draudimas būtų taikomas tik asmenims, kurie patys yra neįgalūs, ir netaikomas situacijai, kai darbuotojas, kuris pats nėra neįgalus, vis dėlto patiria tiesioginę diskriminaciją dėl savo vaiko negalios (šiuo klausimu žr. 2008 m. liepos 17 d. Sprendimo *Coleman*, C-303/06, EU:C:2008:415, 47 ir 48 punktus).

51 Iš tiesų, jeigu Direktyva 2000/78 būtų aiškinama taip, kad ji taikoma tik neįgaliems asmenims, ji prarastų didžiąją dalį veiksmingumo ir būtų sumažinta ja siekiama užtikrinti apsauga (šiuo klausimu žr. 2008 m. liepos 17 d. Sprendimo *Coleman*, C-303/06, EU:C:2008:415, 50 ir 51 punktus).

52 Antra, dėl klausimo, ar pagal Direktyvą 2000/78 taip pat draudžiama netiesioginė diskriminacija „dėl sąsajos“, grindžiama negalia, pirma, reikia pažymėti, jog
Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad vienodo požiūrio principas reiškia, kad dėl kurios nors iš šios direktyvos 1 straipsnyje nurodytų priežasčių nėra jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos.

53 Be to, primintina, kad, kiek tai susiję su užimtumu ir profesine sritimi, šia direktyva siekiama kovoti su visų formų diskriminacija dėl negalios. Iš tiesų šioje direktyvoje įtvirtintas vienodo požiūrio principas šioje srityje taikomas ne konkrečiai asmenų grupei, bet dėl tos direktyvos 1 straipsnyje išvardytų priežasčių. Tokį aiškinimą patvirtina ir EB 13 straipsnio, t. y. nuostatos, kuri yra Direktyvos 2000/78 teisinis pagrindas ir kuri suteikė (kaip ir šią nuostatą pakeitęs SESV 19 straipsnis) Bendrijai įgaliojimus imtis reikalingų priemonių siekiant kovoti su diskriminacija, *inter alia*, diskriminacija dėl negalios, tekstas (šiuo klausimu žr. 2008 m. liepos 17 d. Sprendimo *Coleman*, C-303/06, EU:C:2008:415, 38 punktą). Be to, šios direktyvos 12 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad visoje Sąjungoje turi būti draudžiama „bet kokia“ tiesioginė ar netiesioginė „diskriminacija“ dėl negalios.

54 Beje, klausimas dėl diskriminacijos „dėl sąsajos“, grindžiamos negalia, pripažinimo kyla lygiai taip pat, nesvarbu ar ta diskriminacija tiesioginė ar netiesioginė. Aplinkybė, kad pagal Direktyvoje 2000/78 numatytą sistemą netiesioginės diskriminacijos sąvoka, skirtingai nei tiesioginės diskriminacijos sąvoka, apima pateisinimo galimybę, neturi įtakos galimam veiksmo kvalifikavimui kaip diskriminacijos „dėl sąsajos“, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą.

55 Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad tiek Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 1 dalies formuluotė, tiek šios direktyvos tikslas patvirtina, kad ja siekiama uždrausti ne tik tiesioginę diskriminaciją „dėl sąsajos“, bet ir netiesioginę diskriminaciją „dėl sąsajos“.

56 Antra, reikia pabrėžti, kad Teisingumo Teismas, remdamasis 2008 m. liepos 17 d. Sprendimu *Coleman* (C-303/06, EU:C:2008:415), dėl Direktyvos 2000/43, kurios 1 ir 2 straipsniai suformuluoti analogiškai Direktyvos 2000/78 1 ir 2 straipsniams, taikymo srities jau yra nusprendęs, kad šios taikymo srities negalima apibrėžti siaurai ir kad vienodo požiūrio principas, į kurį daroma nuoroda šioje direktyvoje, taikomas ne konkrečiai asmenų grupei, bet dėl šios direktyvos 1 straipsnyje išvardytų priežasčių, taigi jis taikomas ir asmenims, kurie patys nėra atitinkamos rasės ar etninės priklausomybės, tačiau dėl vienos iš šių priežasčių vertinami mažiau palankiai arba ar atsiduria tam tikroje nepalankioje padėtyje (šiuo klausimu žr. 2015 m. liepos 16 d. Sprendimo *CHEZ Razpredelenie Bulgaria* C-83/14, EU:C:2015:480, 56 punktą). Taigi, kaip generalinis advokatas nurodė išvados 36 punkte, Teisingumo Teismas aiškiai nusprendė, kad netiesioginė diskriminacija „dėl sąsajos“ draudžiama pagal Direktyvą 2000/43.

57 Trečia, siekiant diskriminacijos draudimą aiškinti taip, kad jis atitiktų Chartiją, kaip matyti iš Chartijos 21 straipsnio 1 dalies formuluotės, reikia konstatuoti, kad joje įtvirtintas bendrasis nediskriminavimo principas draudžia „bet kokią diskriminaciją“, ypač dėl negalios; taip užtikrinamas platus šios pagrindinės garantijos taikymas.

58 Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 2 dalies b punkte įtvirtintas diskriminacijos draudimas taip pat turi būti aiškinamas atsižvelgiant į Chartijos 24 straipsnį ir jos 26 straipsnį. Šio 24 straipsnio, susijusio su vaiko teisėmis, 1 dalyje numatyta, kad vaikai turi teisę į jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą, o 2 dalyje nurodyta, kad visuose valstybės ar privačių institucijų veiksmuose, susijusiuose su vaikais, pirmiausia turi būti vadovaujamasi vaiko interesais. Chartijos 26 straipsnyje numatyta, kad Sąjunga pripažįsta ir gerbia neįgaliųjų asmenų teisę naudotis priemonėmis, užtikrinančiomis jų nepriklausomumą, socialinį bei profesinį integravimą ir dalyvavimą bendruomenės gyvenime (šiuo klausimu žr. 2024 m. sausio 18 d. Sprendimo *Ca Na Negreta*, C-631/22, EU:C:2024:53, 40 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

59 Be to, Chartijos 21 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos bent jau tokios pačios garantijos kaip ir 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 14 straipsnyje, kuris taikomas kartu su šios konvencijos garantuojamomis teisėmis ir laisvėmis, į kurias pagal Chartijos 52 straipsnio 3 dalį reikia atsižvelgti kaip į minimalią apsaugą (pagal analogiją žr. 2025 m. balandžio 3 d. Sprendimo *Alchaster II*, C-743/24, EU:C:2025:230, 24 punktą).

60 Europos Žmogaus Teisių Teismas jau yra nusprendęs, kad diskriminacinis elgesys su asmeniu dėl vaiko, su kuriuo jį sieja glaudūs asmeniniai ryšiai ir kuriuo jis rūpinasi, negalios turi būti vertinamas kaip diskriminacijos dėl negalios forma, patenkanti į EŽTK 14 straipsnio taikymo sritį (šiuo klausimu žr. 2016 m. kovo 22 d. EŽTT sprendimo *Guberina prieš Kroatiją*, CE:ECHR:2016:0322JUD002368213, 79 punktą), nedarant skirtumo pagal tai, ar ši diskriminacija yra tiesioginė, ar netiesioginė.

61 Ketvirta, dėl JT konvencijos nuostatų, kuriomis galima remtis aiškinant Direktyvą 2000/78, reikia priminti, kad pagal šios konvencijos 2 straipsnio trečią pastraipą „diskriminacija dėl negalios“ yra „bet koks“ išskyrimas, atskyrimas ar apribojimas dėl negalios, kuriuo siekiama pabloginti ar paneigti arba dėl kurio pabloginamas ar paneigiamas visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pripažinimas, įgyvendinimas ar naudojimasis jomis lygiai su kitais asmenimis politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar bet kurioje kitoje srityje ir ši sąvoka apima „visų formų diskriminaciją“, įskaitant atsisakymą sudaryti tinkamas sąlygas.

62 Minėtos konvencijos 5 straipsnio 2 dalyje patikslinta, kad valstybės, tos konvencijos šalys, draudžia „bet kokią diskriminaciją“ dėl negalios ir garantuoja asmenims su negalia vienodą ir veiksmingą teisinę apsaugą „nuo diskriminacijos dėl bet kokios priežasties“.

63 Tos pačios konvencijos 7 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad valstybės, šios konvencijos šalys, imasi visų būtinų priemonių, kad užtikrintų vaikų su negalia „visapusišką naudojimąsi“ visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis lygiai su kitais vaikais, o 2 dalyje numatyta, kad imantis bet kokių veiksmų dėl vaikų su negalia, pirmiausia atsižvelgiama į vaiko interesus.

64 Be to, kaip išvados 38 ir 39 punktuose pažymėjo generalinis advokatas, JT konvencijos 34 straipsniu įsteigtas Asmenų su negalia teisių komitetas, visų pirma atsižvelgdamas į 2006 m. gruodžio 13 d. šios konvencijos fakultatyvaus protokolo jam suteiktus įgaliojimus, mano, kad minėtos konvencijos 5 straipsnio 2 dalyje numatyta pareiga uždrausti bet kokią diskriminaciją dėl negalios siekiama apsaugoti asmenis su negalia ir aplinkinius, pavyzdžiui, vaikų su negalia tėvus, ir aiškiai numatoma diskriminacija „dėl sąsajos“, neapribojant jos tiesiogine diskriminacija.

65 Taigi tuo remiantis matyti, kad Chartijos 21 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas ir Direktyvoje 2000/78 sukonkretintas nediskriminavimo principas taip pat taikomas netiesioginei diskriminacijai „dėl sąsajos“, grindžiamai negalia.

66 Atsižvelgiant į visa tai, kad išdėstyta, pirmąjį klausimą reikia atsakyti: Direktyvą 2000/78, visų pirma jos 1 straipsnį, 2 straipsnio 1 dalį ir 2 dalies b punktą, siejamus su Chartijos 21, 24 ir 26 straipsniais ir JT konvencijos 2, 5 ir 7 straipsniais, reikia aiškinti taip, kad draudimas netiesiogiai diskriminuoti dėl negalios apima darbuotoją, kuris pats nėra neįgalus, bet kuris taip diskriminuojamas dėl to, kad rūpinasi savo neįgaliu vaiku, teikdamas jam pagrindinę dėl jo būklės reikalingą priežiūrą.

Dėl antrojo klausimo

67 Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar, į pirmąjį klausimą atsakius teigiamai, Direktyvą 2000/78, visų pirma jos 5 straipsnį, siejamus su Chartijos 24 ir 26 straipsniais ir JT konvencijos 2 ir 7 straipsniais, reikia aiškinti taip, kad darbdavys, siekdamas užtikrinti darbuotojų lygybės principo ir šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalies b punkte įtvirtinto netiesioginės diskriminacijos draudimo laikymąsi, privalo sudaryti tinkamas sąlygas, kaip tai suprantama pagal šį 5 straipsnį, darbuotojui, kuris, nors ir nėra neįgalus, rūpinasi savo neįgaliu vaiku, teikdamas jam pagrindinę dėl jo būklės reikalingą priežiūrą.

68 Šios direktyvos 5 straipsnyje nustatyta, jog siekiant garantuoti, kad neįgaliųjų atžvilgiu būtų laikomasi vienodo požiūrio principo, sudaromos tinkamos sąlygos, tai reiškia, kad prireikus konkrečiu atveju darbdaviai imasi tinkamų priemonių, kad neįgaliajam būtų sudarytos sąlygos gauti darbą, dirbti, kilti tarnyboje, nebent dėl tokių priemonių darbdaviui atsirastų neproporcinga našta. Neproporcinga našta neatsiranda, jei jam pakankamai atlyginama konkrečios valstybės narės neįgalumo politikos srityje numatytomis priemonėmis.

69 Dėl klausimo, ar šis 5 straipsnis taikomas darbuotojui, kuris, nors ir nėra neįgalus, rūpinasi savo neįgaliu vaiku, teikdamas jam pagrindinę dėl jo būklės reikalingą priežiūrą, žinoma, reikia pažymėti, kad Teisingumo Teismas 2008 m. liepos 17 d. Sprendimo *Coleman* (C-303/06, EU:C:2008:415) 39 ir 42 punktuose nusprendė, kad Direktyvoje 2000/78 yra tam tikrų nuostatų, įskaitant jos 5 straipsnį, kurios taikomos tik neįgaliesiems.

70 Vis dėlto byloje, kurioje buvo priimtas šis sprendimas, prašymas priimti prejudicinį sprendimą nebuvo susijęs nei su šio straipsnio taikymo sritimi, nei su klausimu, kaip šioje byloje, ar, siekiant užtikrinti vienodo požiūrio į darbuotojus principo ir Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 2 dalies b punkte įtvirtinto netiesioginės diskriminacijos draudimo laikymąsi, turi būti sudarytos tinkamos sąlygos, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 5 straipsnį, darbuotojui, kuris pats nėra neįgalus, tačiau rūpinasi savo neįgaliu vaiku, Be to, to sprendimo priėmimo dieną Chartija ir JT konvencija, kuriomis remiantis turi būti aiškinama Direktyva 2000/78, dar nebuvo įsigaliojusios ir Bendrijos patvirtintos.

71 Taigi, siekiant Direktyvos 2000/78 5 straipsnį aiškinti taip, kad jis atitiktų Chartiją, pirmiausia reikia priminti, kad, kaip nurodyta šio sprendimo 58 punkte, Chartijos 24 ir 26 straipsniuose, be kita ko, numatyta, kad vaikai turi teisę į jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą ir kad Sąjunga pripažįsta ir gerbia neįgaliųjų asmenų teisę naudotis priemonėmis, užtikrinančiomis jų nepriklausomumą, socialinį bei profesinį integravimą ir dalyvavimą bendruomenės gyvenime.

72 JT konvencijos 2 straipsnio trečioje pastraipoje dalyje aiškiai nurodyta, kad diskriminacijos dėl negalios sąvoka apima visų formų diskriminaciją, „įskaitant atsisakymą tinkamai pritaikyti sąlygas“. Pagal šios straipsnio ketvirtą pastraipą „tinkamas sąlygų pritaikymas“ – būtini ir tinkami pakeitimai ir pritaikymas, dėl kurių nepatiriama neproporcinga ar nepagrįsta našta ir kurių reikia konkrečiu atveju siekiant užtikrinti asmenims su negalia galimybę naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis lygiai su kitais asmenimis ar galimybę įgyvendinti šias teises ir laisves“. Kaip generalinis advokatas nurodė savo išvados 53 punkte, 2 straipsnyje apibrėžtas tinkamas sąlygų pritaikymas neapsiriboja asmenų su negalia poreikiais darbe. Taigi prireikus tokios sąlygos gali būti sudaromos darbuotojui, kuris rūpinasi asmeniu su negalia, teikdamas jam pagrindinę dėl jo būklės reikalingą priežiūrą.

73 Šios konvencijos 7 straipsnio 1 dalyje taip pat patikslinama, kad valstybės, šios konvencijos šalys, imasi visų būtinų priemonių, kad užtikrintų vaikų su negalia „visapusišką naudojimąsi“ visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis lygiai su kitais vaikais. Šiuo klausimu minėtos konvencijos preambulės x konstatuojamojoje dalyje daroma aiški nuoroda į būtinybę padėti asmenų su negalia šeimoms, kad jos galėtų prisidėti prie to, kad asmenys su negalia visapusiškai ir lygiateisiškai naudotųsi teisėmis. Iš to matyti, kad darbuotojas turi turėti galimybę teikti neįgaliam vaikui reikiamą priežiūrą, o tai reiškia, kad darbdavys privalo pritaikyti šio darbuotojo darbo sąlygas.

74 Be to, nesant tokios pareigos, šio sprendimo 66 punkte nustatytas draudimas netiesiogiai diskriminuoti „dėl sąsajos“ darbuotoją, kuris rūpinasi savo neįgaliu vaiku, teikdamas jam pagrindinę dėl jo būklės reikalingą priežiūrą, netektų didelės dalies savo veiksmingumo.

75 Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad darbdavys privalo tokiam darbuotojui sudaryti tinkamas sąlygas, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 5 straipsnį, siejamą su Chartijos 24 ir 26 straipsniais ir JT konvencijos 2 straipsniu ir 7 straipsnio 1 dalimi.

76 Dėl tinkamų sąlygų, kurių reikalaujama iš tokio prižiūrinčiojo asmens darbdavio, rūšių Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad Direktyvos 2000/78 5 straipsnyje, siejamame visų pirma su JT konvencijos 2 straipsniu, sąvoka „tinkamų sąlygų sudarymas“ apibrėžiama plačiai ir kad darbo laiko sutrumpinimas gali būti viena iš šiame straipsnyje nurodytų priemonių. Tam tikromis aplinkybėmis perkėlimas į kitą darbo vietą taip pat gali būti tokia priemonė (šiuo klausimu žr. 2013 m. balandžio 11 d. Sprendimo *HK Danmark*, C-335/11 ir C-337/11, EU:C:2013:222, 64 punktą ir 2022 m. vasario 10 d. Sprendimo *HR Rail*, C-485/20, EU:C:2022:85, 43 punktą).

77 Taigi, kaip pažymėjo generalinis advokatas išvados 56 punkte, šios tinkamų sąlygų sudarymo priemonės turi leisti pritaikyti neįgaliojo darbo aplinką taip, kad jis galėtų visapusiškai ir veiksmingai užsiimti profesine veikla tokiomis pat kaip ir kiti darbuotojai sąlygomis. Jei darbuotojas pats nėra neįgalus, bet rūpinasi savo neįgaliu vaiku, minėtos priemonės taip pat turi leisti tuo pačiu tikslu pritaikyti jo darbo aplinką.

78 Vis dėlto Direktyvos 2000/78 5 straipsnis neįpareigoja darbdavio imtis priemonių, dėl kurių jam tektų neproporcinga našta. Šios direktyvos 21 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad norint nustatyti, ar dėl tokių priemonių neatsiras neproporcinga našta, reikėtų ypač atsižvelgti į finansines ir kitas susijusias sąnaudas, į organizacijos arba įmonės dydį ir finansinius išteklius, taip pat į galimybę gauti valstybės finansavimą ar kitos rūšies pagalbą. Be to, galimybė paskirti

neįgalųjį į kitą darbo vietą egzistuoja tik tuo atveju, kai yra bent viena laisva darbo vieta, kurią atitinkamas darbuotojas gali užimti (2024 m. sausio 18 d. Sprendimo *Ca Na Negreta*, C-631/22, EU:C:2024:53, 45 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

79 Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, ir į visas reikšmingas pagrindinės bylos aplinkybes, turi įvertinti, ar patenkinus G.L. prašymą paskirti ją nuolatiniam darbui į konkrečią darbo vietą, kur būtų nustatytos darbo valandos, būtų atsiradusi neproporcinga našta jos darbdaviui, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 5 straipsnį.

80 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į antrąjį klausimą reikia atsakyti: Direktyvą 2000/78, visų pirma jos 5 straipsnį, siejamus su Chartijos 24 ir 26 straipsniais ir JT konvencijos 2 ir 7 straipsniais, reikia aiškinti taip, kad darbdavys, siekdamas užtikrinti darbuotojų lygybės principo ir šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalies b punkte įtvirtinto netiesioginės diskriminacijos draudimo laikymąsi, privalo sudaryti tinkamas sąlygas, kaip tai suprantama pagal minėtos direktyvos 5 straipsnį, darbuotojui, kuris, nors ir nėra neįgalus, rūpinasi savo neįgaliu vaiku, teikdamas jam pagrindinę dėl jo būklės reikalingą priežiūrą, jeigu dėl tokių sąlygų šiam darbdaviui neatsiranda neproporcinga našta.

Dėl trečiojo klausimo

81 Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, kaip, jei į pirmąjį ar antrąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, reikia aiškinti „prižiūrinčiojo asmens“ sąvoką siekiant taikyti Direktyvą 2000/78.

82 Reikia priminti, kad siekiant pateikti Sąjungos teisės išaiškinimą, kuris būtų naudingas nacionaliniam teismui, reikia, kad tas teismas tiksliai laikytųsi prašymo priimti prejudicinį sprendimą turinio reikalavimų, aiškiai išdėstytų Teisingumo Teismo procedūros reglamento 94 straipsnyje, kurie prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, bendradarbiaujant pagal SESV 267 straipsnį, turi būti žinomi ir kurių jis privalo tiksliai laikytis (2014 m. liepos 3 d. Nutarties *Talasca*, C-19/14, EU:C:2014:2049, 21 punktas ir 2021 m. rugsėjo 9 d. Sprendimo *Toplofikatsia Sofia ir kt.*, C-208/20 ir C-256/20, EU:C:2021:719, 20 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Be to, šie reikalavimai priminti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo rekomendacijų nacionaliniams teismams dėl prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo (OL C 380, 2019, p. 1) 13, 15 ir 16 punktuose, o dabar išdėstyti naujos redakcijos Europos Sąjungos Teisingumo Teismo rekomendacijų nacionaliniams teismams dėl prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo (OL C /2024/6008) 13, 15 ir 16 punktuose.

83 Taigi, kaip nurodyta Procedūros reglamento 94 straipsnio c punkte, pačiame sprendime dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą turi būti išdėstytos priežastys, paskatinusios šį prašymą teikiantį teismą kelti klausimą dėl tam tikrų Sąjungos teisės nuostatų išaiškinimo ar galiojimo, ir jo nustatytas šių nuostatų ir pagrindinėje byloje taikomų nacionalinės teisės aktų ryšys. Be to, kaip numatyta Procedūros reglamento 94 straipsnio a punkte, pačiame sprendime dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą turi būti bent išdėstyti faktiniai duomenys, kuriais grindžiami klausimai (2018 m. gruodžio 13 d. Sprendimo *Rittinger ir kt.*, C-492/17, EU:C:2018:1019, 39 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

84 Nagrinėjamu atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia Teisingumo Teismo dėl sąvokos „prižiūrintysis asmuo“, kuri nėra numatyta Direktyvoje 2000/78, bet kuri, atrodo, kaip tai savo prašyme paaiškina prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kyla iš nacionalinės teisės.

85 Be to, nutartyje pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą šį prašymą teikiantis teismas visiškai nepaaiškina, kokį ryšį jis nustato tarp išaiškinimų, kurių jis prašo Teisingumo Teismo pateikdamas savo trečiąjį klausimą dėl „prižiūrinčiojo asmens“ sąvokos ir pagrindinės bylos.

86 Vadinasi, trečiasis klausimas yra nepriimtinas.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

87 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija) nusprendžia:

1. **2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvą 2000/78/EB, nustatančią vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, ir visų pirma jos 1 straipsnį, 2 straipsnio 1 dalį ir 2 dalies b punktą, siejamus su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 21, 24 ir 26 straipsniais ir 2006 m. gruodžio 13 d. Niujorke sudarytos Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos, Europos bendrijos vardu patvirtintos 2009 m. lapkričio 26 d. Tarybos sprendimu 2010/48/EB, 2, 5 ir 7 straipsniais,**

   reikia aiškinti taip:

   draudimas netiesiogiai diskriminuoti dėl negalios apima darbuotoją, kuris pats nėra neįgalus, bet kuris taip diskriminuojamas dėl to, kad rūpinasi savo neįgaliu vaiku, teikdamas jam pagrindinę dėl jo būklės reikalingą priežiūrą.

2. **Direktyvą 2000/78, visų pirma jos 5 straipsnį, siejamus su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 24 ir 26 straipsniais ir Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos 2 ir 7 straipsniais,**

   reikia aiškinti taip:

   darbdavys, siekdamas užtikrinti darbuotojų lygybės principo ir šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalies b punkte įtvirtinto netiesioginės diskriminacijos draudimo laikymąsi, privalo sudaryti tinkamas sąlygas, kaip tai suprantama pagal minėtos direktyvos 5 straipsnį, darbuotojui, kuris, nors ir nėra neįgalus, rūpinasi savo neįgaliu vaiku, teikdamas jam pagrindinę dėl jo būklės reikalingą priežiūrą, jeigu dėl tokių sąlygų šiam darbdaviui neatsiranda neproporcinga našta.

Parašai.